

Вознюк О. Творча діяльність студента – головна ціннісна орієнтація його професійного становлення // Актуальні проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів в умовах сучасного освітнього середовища: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 16 жовтня 2024 р. (електронне видання) / за заг. ред. канд. пед. наук, ст. досл. Ю. Ївженка. Київ. 2024. С. 25-28.

О.В. Вознюк,
доктор педагогічних наук, професор кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті, Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТА – ГОЛОВНА ЦІННІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

***Анотація.** Досліджуються найістотніші мотиваційні механізми творчості на основі авторської концепції мотивації. Показується, що внутрішня мотивація, що реалізує самодетерміністську поведінкову стратегію людини, одночасно виступає як базовим чинником її ціннісних орієнтирів, так і головною умовою творчої діяльності. Внутрішньо вмотивована діяльність, що характеризується творчими рисами, приносить людині значне задоволення, коли з'являється «відчуття потоку», самодетермінації та компетентності.*

***Ключові слова:** творча діяльність, мотивація, внутрішня мотивація, ціннісні орієнтири, зрушення мотиву на мету, трансценденція.*

***Abstract.** The most significant motivational mechanisms of creativity are studied based on the author's concept of motivation. It is shown that internal motivation, implementing a person's self-deterministic behavioral strategy, simultaneously acts as a basic factor of his value guidelines and the main condition of creative activity. Internally motivated activity, characterized by creative features, brings a person significant satisfaction when a «feeling of flow», self-determination and competence appears.*

***Keywords:** creative activity, motivation, internal motivation, value guidelines, shift of motive to goal, transcendence.*

Вступ. Ціннісні орієнтири учасників освітнього процесу впливають з мотивації їхньої поведінки та діяльності. Мотивація поведінки постає найважливішим фактором життєдіяльності людини, а також багато в чому визначає реалізацію життєвих цінностей, процес досягнення сенсу свого життя, який, як вважають деякі дослідники, реалізується у творчості – вінці людської діяльності. Тому вивчення мотивації творчої діяльності – є наріжним напрямом дослідження у царині наук про людину. У зв'язку з цим дослідження

творчого процесу в контексті мотиваційних механізмів його реалізації виступає предметом багатьох вчених, які розробили такі теорії та концепції мотивації, як теорія самоактуалізації (К. Роджерс, А. Маслоу), модель мотивації Ж. Ньютона, теорія самодетермінації (Е. Дісі, Р. Раян), теорія ERG К. Алделфера, двофакторна теорія Ф. Герцберга; теорії мотивації досягнення та мотивації влади (Дж. Аткинсон, Д. МакКлеланд), теорія мотивації афіліції (Н. Бішоф, С. Ксензкі), теорія мотивації новизни (Д. Берлайн), концепція трансцендентальної мотивації (О.В.Вознюк [1; 2; 4]) та ін.

При цьому всі траєкторії мотиваційних механізмів можна розділити на дві: зовнішня та внутрішня мотивація. Існують дослідження, які показують, що *внутрішня мотивація, що реалізує самодетерміністську поведінкову стратегію людини, одночасно постає як базовим фактором її ціннісних орієнтирів, так і головною умовою творчої активності/діяльності.*

Таким чином, **метою** нашої роботи є дослідження найістотніших мотиваційних механізмів творчості на основі авторської концепції мотивації.

Виклад основного матеріалу. Як засвідчує аналіз наукової літератури, формування та розвиток людської особистості реалізується за допомогою соціально-педагогічного середовища, яке постає фактором *зовнішньої мотивації* людської поведінки.

Проте зазначена зовнішня мотивація, яка передбачає зовнішній імператив людської поведінки у контексті цінних сенсів її життя, має якимось парадоксальним чином трансформуватися у *внутрішню мотивацію*, що виявляє процес розвитку людини з урахуванням незалежних від соціального середовища внутрішніх спонукальних мотиваційних механізмів.

Пояснення механізму трансформації зовнішньої мотивації у внутрішню становить найважливішу, і навіть наріжну, психолого-педагогічну проблему, яку намагаються вирішити у вигляді механізму «зсуву мотиву на мету». Цей механізм передбачає формування нових мотивів, коли дії, які раніше слугували для досягнення цілей, підпорядкованих певному мотиву, набувають самостійного значення та звільняються від початкової (зовнішньої) мотивації. Проте розглянутий мотиваційний механізм ілюструє, але не пояснює процес трансформації обумовленої зовнішніми мотивами поведінки людини у вільну поведінку, регульовану незалежними від зовнішніх умов внутрішніми мотивами.

При цьому внутрішня мотивація передбачає, *по-перше*, здатність людини до абсолютно вільних вчинків, яка (здатність) виступає наріжною якістю особистості, котра за своїм визначенням є унікальною сутністю, здатною здійснювати вільні вчинки. При цьому *особистість розуміється метою людського розвитку, а відтак, і діяльності освітніх установ* (І.Д. Бех).

По-друге, внутрішня мотивація, вільна від впливів соціального середовища (виражаючи так званий внутрішній локус контролю), має бути вільною від принципу детермінізму, що панує на арені людського буття. У даному разі джерелом внутрішньої мотивації має бути трансцендентальна позиція людини, здатної вийти за межі даного буття в парадоксальну площину

Абсолюту, Який, за визначенням, є принципово вільною від буття Сутністю.

Механізм акту трансценденції, здійснюваної у сфері когнітивних механізмів людського мислення, реалізується у сфері парадоксального мислення як єдиного способу звільнитися від умоглядних форм причинної основи світу. Парадоксальне мислення є також і основним інструментом творчого, багатозначного мислення та поведінки.

По-третьє, внутрішня мотивація, як засвідчили психологічні дослідження, реалізується в так званій **надситуативній творчій діяльності** (як спроможності людини здійснити акт зазначеної трансценденції), тобто внутрішня мотивація, вільна від детермінації соціального середовища, реалізує **творчий акт**, який виступає діяльністю, вільною від зовнішніх впливів, діяльністю заради самої діяльності.

По-четверте, внутрішня мотивація формується на шляхах непрагматичної діяльності (якою і виступає творчість): як засвідчили експерименти Річарда де Чармса, якщо людина отримує винагороду за роботу, яку вона виконує за власним бажанням, то внутрішня мотивація цієї діяльності слабшатиме; і навпаки, якщо людина не винагороджується за нецікаву діяльність, здійснену нею лише заради винагороди, то внутрішня мотивація до неї може парадоксальним чином посилитися [3].

З психології відомо, що робота, яка не мотивується зовнішніми обставинами (наприклад, матеріальними та моральними дивідендами), регулюється внутрішніми мотивами, що сприяє формуванню стійкої внутрішньої мотивації щодо цієї роботи, що характеризує особистість як самодіяльну, самодетерміновану сутність. Таким чином, внутрішня мотивація реалізується як: 1) діяльність творча (вільна, спонтанна) та **надситуативна активність**, позбавлена прагматичного підґрунтя, що відображається у поведінці, світогляді, ціннісних орієнтаціях.

Отже, внутрішня мотивація реалізується єдино в актах творчої діяльності, що звільняє людину від зовнішніх мотиваційних установок (спрямованих на суб'єкт-об'єктні інструментально-раціональні життєві цілі) і виявляє надситуативну активність, яка сповнює людське існування вищим змістом і вищою метою, надає самодетермінаційний модус «мистецтва заради мистецтва». У цьому сенсі можна говорити про так звані **мотивовані вміння**, які приносять працюючим задоволення і є джерелом **творчої праці – праці заради самої праці**.

Важливим при цьому виявляється те, що при наявності внутрішньої мотивації бажання працювати стійке і тривале, а люди обирають важкі цілі, краще виконують творчі завдання, що потребують нестандартного підходу. Діяльність внутрішньо мотивованих людей характеризується високою креативністю та супроводжується емоціями радості та задоволення. При цьому покращуються мнемічні процеси, зростає рівень самоповаги. У той самий час як за наявності дії зовнішньої мотивації поведінка стає нестійкою – вона зникає разом із підкріпленням. Зовнішньо мотивовані люди обирають найпростіші чи стандартні завдання для швидкого отримання винагороди, при

цьому за таких умов знижуються якість та швидкість виконання ними творчих завдань, падає рівень креативності та спонтанності, можуть актуалізуватися негативні емоційні реакції.

Висновки. Відтак, учасники освітнього процесу мають усвідомити такий аспект зв'язку внутрішньої мотивації та творчої діяльності як вищої цінності людського буття. Внутрішньо мотивована діяльність, що характеризується творчими рисами, приносить людині значне задоволення, коли з'являється «відчуття потоку», самодетермінації та компетентності, що характеризується певними психофізіологічними та поведінковими аспектами [5; 6]: відчуття повної (розумової та фізичної) залученості до діяльності; повна концентрація уваги, думок, почуттів на завданні, яке звільняє свідомість людини від сторонніх думок та почуттів; чітке знання того, що слід робити у певний момент часу, ясне усвідомлення мети діяльності, повне підкорення вимогам, що йдуть від самої діяльності; чітке усвідомлення того, наскільки вдало виконується робота, чіткий та певний зворотний зв'язок; відсутність тривоги щодо можливої невдачі, помилки; відчуття суб'єктивної зупинки часу або час починає перебігати дуже швидко; втрата звичайного відчуття чіткого усвідомлення себе та свого оточення, «розчинення» у справі; а коли дія закінчується, відчуття «Я» посилюється; відчуття компетентності – відчуття та усвідомлення людиною всієї повноти своїх можливостей, актуалізація стану «я знаю, я можу», що дозволяє людській відчувати себе професіоналом у своїй сфері; відчуття самодетермінації – це усвідомлення людиною себе причиною своїх дій та вчинків.

Список використаних джерел

1. Вознюк О.В. Розвиток особистості педагога в умовах цивілізаційних змін: теорія і практика : Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2013. 608 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/12948/>
2. Вознюк О. В. Система цільових орієнтирів сучасної освіти // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017, № 2 (5). С. 24-28. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/26230/>
3. Климчук В.О. Тренінг внутрішньої мотивації: результати апробації та структура // Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 10. С. 52-59. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/4127/1/7.pdf>
4. Кубіцький С.О., Вознюк О.В. Розвиток мотивації курсантів // Вісник Національної академії оборони України : зб. наук. праць. 2006. № 2. С. 82-87. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/38328/>
5. Deci E. L., Ryan R. M. The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior // Psychological Inquiry. 2000. Vol. 11. №. 4. P. 227-268. URL: https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_DeciRyan_PIWhatWhy.pdf
6. Ryan R. M., Deci E. L. On Happiness and Human Potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being // S. Fiske (Ed.), Annual Review of Psychology. Vol. 52. 2001. P. 141-166. DOI: 10.1146/annurev.psych.52.1.141